

I den heliga likriktningens namn

I förra numret av Språkbruk redogjorde Birger Liljestrand för sina iakttagelser av språkbruket i ett antal finlandssvenska tidningar. Han betonade att hans framställning var deskriptiv och att han i regel inte tog ställning till om de finlandssvenska uttrycken var önskvärda eller inte. Men stämpeln "finlandssvenskt språkdrag" uppfattas ändå av många som liktydigt med provinsiellt och rentav kanske oriktigt — även om ett sådant synsätt ingalunda behöver vara berättigat. Redaktionen har bitt Borgåbladets redaktionschef Johanna Frejborg kommentera Liljestrands artikel med utgångspunkt i den finlandssvenska journalistens vardag.

Broderlandet Sverige synes inhysa en icke oansenlig mängd före detta finlandssvenskar, som i välmenande nit ser sig skickade att rensa bort ogräsen i vår finlandssvenska språkrabatt. Ett visst avstånd från hemknutarna och ett dagligt umgänge i den rikssvenska språkmiljön ger självklart vidgade perspektiv; där är det lättare att notera avvikelserna än om man lever mitt ibland oss som dagligen talar — och skriver — finlandssvenska.

Det är givetvis tacknämligt att vårt språk och dess särart synas i sömmarna — inte minst för oss som arbetar inom de finlandssvenska tidningsredaktionerna. Vi är minnsann inte bortskämda med vare sig råd eller språkliga analyser.

Dock blir man närmast beklämd när man tar del av vad exfinlandssvensken, universitetslektor Birger Liljestrand har att framföra när det gäller det finlandssvenska tidningsspråket (Språkbruk 2/83). Och det är inte utan att man med en viss känsla av vanmakt instämmer i Mikael Reuters undran: hur skall det gå för finlandssvenskan?

I sig är frågan förstås fel ställd — det handlar ju inte om någon oberoende, ödestyrd utveckling. Det går med finlandssvenskan så som vi låter det gå för den. Den stora frågan är snarare: vill vi bevara den som finlandssvenskarnas modersmål eller skall vi steg för steg avliva alla egenheter och låta oss inlemmas i rikssvenskans normer?

I den nordiska gemenskapens namn har vi lärt oss lystra till finlandssvenskarnas elfte bud: vi skall inte fjärma oss från rikssvenskan, ty den dagen kan komma då man i Sverige inte längre förstår oss. Ve den dagen — att någon över huvud taget tillåts tala danska eller isländska har vi däremot aldrig ifrågasatt!

Men för att återgå till den Liljestrandska artikeln: i mycket har han rätt. Annonstexterna i våra finlandssvenska tidningar kan i mångt klassificeras som miserabla; de översätts i allmänhet från finska originaltexter, ofta av en personal som anställts på basen av andra meriter än språklig lyhördhet. Vilket finlandssvenskt tidningshus har en annonsackvisitör som är filosofie magister med svenska som huvudämne?

En hel del värdefulla uppgifter kan man också inhämta i Liljestrands analyser av de redaktionella texterna, inte minst när det gäller osvenska och finskinspirerade konstruktioner, som vi journalister ofta omedvetet — och av slentrian? — odlar.

Men när det gäller Liljestrands angrepp på finlandssvenskans "föråldrade ord och fraser" slås jag av en ytterst kuslig tanke: håller rikssvenskan på att primitiviseras? Eller materialiseras? Måste varje ord som accepteras i rikssvenskan ha en konkret innebörd? Och vad är det för fel på ord som klingar poetiskt?

Låt oss ta ordet "nejd". Visst är det ju ett betydligt vackrare ord än "trakt", eller "bygd"?

Låt oss ta ordet "vägkost", som Liljestrand funnit "i vanligt reportage". I Sverige lär man föredra ordet "matsäck"! Men "vägkost" behöver ju inte i alla sammanhang betyda något så futtigt som en säck med mat. Det kan ju också stå för ett ord på vägen, det kan ju också ha en överförd betydelse!

Låt oss ställa vårt vackra "blomstermyl-la" mot rikssvenskans krassa "blomjord" — det är "kukkamulta" om något!

Och låt oss ännu svälja detta: adverbet "endast" låter enligt Liljestrand i nutida svenska "inte poetiskt men stelt i ledigare stil"! Han föredrar ordet "bara".

Bland de Liljestrandska pekpinnarna skönjer man över huvud taget en utarmade intolerans mot "föråldrade" synonymer, alla dessa gamla dammiga glosor, som vi strör ut över våra "vanliga reportage".

Är det så vi vill ha det? Skall vi låta vårt tillsvidare mångfasetterade ordförråd länsas — i den heliga likriktningens namn? Har vi över huvud taget råd att slå dövörat till när rikssvenska språkprofeter går fram med yxan i vår finlandssvenska snårskog?

Finlandssvenska journalister har fått vänja sig vid att leva i ett korsdrag. Dels förväntas vi arbeta på ett språk som är så fritt som möjligt från de så förhatliga finlandismerna, dels förväntas vi avhålla oss från varje inflytande från finskan. Och detta samtidigt som vi förutsätts behärska finskan snart sagt fullständigt — för att över huvud taget kunna arbeta som journalister!

En stor del av det material vi har att bearbeta når oss på finska, och där våra finskspråkiga kolleger omedelbart kan sätta sig ner och redigera, där sitter vi och översätter — ofta under stor tidsnöd. Ofullständiga ordböcker ger oss ofta ingen handledning, och den vi kunde rådfråga råkar inte vara anträffbar förrän senare, då texten redan gått till sättning. Värst är förstås diverse facktermer och olika slag av officiella texter. Medan vi tar reda på hur de skall

översättas har våra finskspråkiga kolleger skrivit två artiklar om hur underbart det är att skriva på finska i Finland!

Så värst mycket bättre är det inte med de officiella translatorstexter som når oss på svenska. De är ofta avfattade på en rotväl-ska som är tidsödande nog att bearbeta till begriplig svenska.

Man må sålunda inte beskärma sig över att finlandssvenska journalister ibland gör sig skyldiga till en och annan klumpighet, som med beskäftighet kan nagelfaras av rikssvenska språkvetare. Vi är i alltför hög utsträckning hänvisade till våra egna resurser när det gäller att knäcka språkets nötter.

Journalister har ofta kritiserats för ointresse i språkvårdsfrågor. Ändå torde det inte finnas någon annan yrkesgrupp vars arbetsresultat dag för dag ställs till allmänhetens beskådande med allt vad det innebär av såväl ris (oftast) som ros (mera sällan). I ett sådant läge kan väl ingen tro att vi strävar efter undermåligaste möjliga resultat. Många av oss har faktiskt valt yrket i glädjen att få skriva!

Jag tror alltså inte att det handlar om ointresse. Jag tror att det handlar om frustration. Vi är inte vana att få hjälp — och vi vet inte vart vi skall vända oss för att be om den. Svenska språkbyråns kunniga personal kan hjälpa oss endast, förlåt "bara" skulle det ju heta, under några futtiga timmar om dagen. Informationsbladet Språkbruk utkommer på tok för sällan, med på tok för litet matnyttig hjälp.

De språkliga problemen på vår redaktion är säkert i stort desamma som på andra finlandssvenska redaktioner. Det kan gälla nylanserade ord, officiella översättningar av facktermer eller vad som helst. Varför inte hjälpa oss en bit på vägen: publicera de frågor som ställs språkbyrån i betydligt större utsträckning än vad som nu är fallet — även om det sker på det "tunga" materialets bekostnad. Eller ännu hellre — ge ut en separat bilaga för ordbruk och bokstavs-skötsel!